

УДК 929:2-3:2-67

О. І. Луній,*здобувач кафедри історичного краєзнавства Львівського національного університету ім. І. Франка*

ОТЕЦЬ ПЕТРО ТАБІНСЬКИЙ – АПОЛОГЕТ ЦЕРКОВНОЇ ЄДНОСТІ

У статті розглядається життєвий шлях та діяльність о. Петра Табінського над з'єднанням церков. А також аналізуються його твори на цю тему та їх вплив на унійну ситуацію, яка склалася на Волині у міжвоєнний період.

Ключові слова: *отець Петро Табінський, Православна церква в Польщі, Українська греко-католицька церква, католицизм, православ'я, унія.*

Отец Петр Табинский – апологет церковного единства

В статье рассматривается жизненный путь и деятельность о. Петра Табинского над соединением церквей. А также анализируются его произведения на эту тему и их влияние на унийную ситуацию, которая сложилась на Волини в межвоенный период.

Ключевые слова: *отец Петр Табинский, Православная церковь в Польше, Украинская греко-католическая церковь, католицизм, православие, уния.*

Father Petro Tabinskiy – apologist for church unity

The article considers the life and activities of Fr. Peter Tabinskiy over churches connection. And also analyzed his works on this subject and their influence on the Uniate situation in Volin in the interwar period.

Keywords: *Father Peter Tabinskiy, the Orthodox Church in Poland, the Ukrainian Greek Catholic Church, Catholicism, Orthodoxy, union.*

О. Петро Табінський – священник Православної церкви в Польщі, який у 1931 р. перейшов під юрисдикцію греко-католицького Митрополита Андрея Шептицького, за що Варшавський Митрополит Діонісій (Велединський) оголосив йому анафему. Тому ім'я цього патріота свого народу, національної церкви було незаслужено забуто, а його праці, присвячені питанням церковного поєднання досі не достатньо вивчені. Постать цього богослова та його діяльність і вплив на унійні процеси не достатньо досліджена українськими науковцями, тому ви-

дається актуальним з'ясувати його вплив на теоретичні основи церковного поєднання та його практичне втілення.

Православна історіографія практично не згадує про о. Табінського. Коротко пише І. Власовський [4] про його перебування на посаді ректора Кременецької семінарії. Життєвий шлях о. Петра Табінського, до переходу на унію, описує також В. Борщевич у статті «Митрофорний протоієрей Петро Табінський» [3]. Проте, це недостатня кількість досліджень, адже цей церковний діяч став символом боротьби за національну церкву та церковну єдність у міжвоєнний період.

Метою даної статті є проаналізувати діяльність о. Петра Табінського на ниві церковного поєднання у 30-х рр. ХХ ст.

Петро Табінський народився в Берестечку на Волині 30 червня 1888 р. в сім'ї селян. Отримав початкову освіту, а потім навчався у Волинській духовній семінарії в Житомирі. Продовжив навчання у Петроградській духовній академії та здобув ступінь кандидата богословських наук, а згодом отримав священничі свячення. До 1918 р. викладав у цьому навчальному закладі. Цього року переїхав на Україну, де також продовжив викладацьку діяльність. Спочатку працював у Державній українській гімназії на Поділлі, згодом – на богословському факультеті Українського державного університету в Кам'янці-Подільському. У 1920 р. став ректором Подільської духовної семінарії, де провадив активну українізаційну роботу, яку не схвалював єпископ Пімен (Пегов) [2, с. 128].

Того ж року повернувся на Волинь, де активно включився в роботу національно-церковного руху. Зокрема, брав участь у приготуванні та проведенні Почаївського з'їзду, який розпочав процес дерусифікації Православної церкви в Польщі [3, с. 92]. В цей час о. Табінський активно працював: писав статті про автокефалію Української православної церкви, про використання української мови в богослужіннях, а також співпрацював з Арсеном Річинським у виданні журналу «На варті» [3 с. 92]. У 1927 р. о. Петра Табінського призначили ректором Крем'янецької державної духовної семінарії. Тут він займався вихованням в українському дусі майбутніх священників. Така його діяльність не викликала схвалення зі сторони єпархії, зокрема митрополита Діонісія. На цій посаді він пропрацював до середини 1931 року, коли був звільнений на вимогу Міністерства освіти та віросповідань [4, с. 102]. Борщевич пише, що звільнили о. Табінського з посади ректора у квітні 1930 р. Протягом певного часу – до жовтня 1931 р. священник залишався без праці. А коли 19 жовтня митрополит Діонісій призначив його настоятелем храму в Острозі, той відмовився, повідомивши, що перейшов до Української греко-католицької церкви [1, арк. 4].

Можливо, таке рішення було прийняте під тиском обставин, які склалися, проте о. Табінський так пояснює своє рішення про перехід на унію: «я зголосився під покров Апостольської Столиці не тільки тому, щоб мати високого Патрона проти безоглядно-ворожої опозиції, головним чином, щоби моя праця була будуючою в ширшому значінні слова; щоб опиралась на засаді відновлення тисячолітньої церковної єдності християн та на світліших традиціях Православ'я... щоб провадити велику працю, працю ствердження Православної Церкви серед українського народу на засаді відновлення первісної єдності з Церквою Західною» [14, с. 17]. Також причинами, які спонукали його зректися приналежності до Православної церкви в Польщі називав зрусифіковане духовенство, зокрема єпископат, який, в своїй більшості є російським з походження та провадить русифікаторську роботу серед населення. Ієрархи «оточили себе китайським муром від сільського духовенства» та вірних, які вважають за велику ласку потрапити до них на аудієнцію. Самі єпископи та священники часто поводяться не морально, що відкидає вірних від церкви. Такий стан речей приводить до упадку православ'я у Другій Речі Посполитій [14, с. 17–20]. І лише унія з Апостольською Столицею, на думку Табінського, може вивести православ'я в Польщі з цієї глибокої кризи. Саме цим автор пояснює необхідність з'єднання з Римом.

За перехід до Греко-католицької церкви митрополит Варшавський Діонісій (Велединський) оголосив Табінському анафему, яку той вважав не правосильною, оскільки не було дотримано «виробленої звичаєм і установленій правом формальності і процедури» [13, с. 21].

Після прийняття унії о. Петро Табінський присвятив багато своїх праць питанням церковної єдності. Ще деякий час проживаючи в Крем'янці, він організував видавництво «Українська Бібліотека Церковного Зєднання», де друкувалися статті, присвячені справам унії, а також Православній церкві в Польщі, її проблемам та основним завданням. Авторами цих статей найчастіше був сам Табінський, а також А. Гірський. У цих працях о. Петро розглядає всі аспекти церковної єдності: історичні, літургійні та догматичні.

Найперше, автор вважав, що настав час крайньої необхідності поєднання Східної та Західної церков, оскільки «нині християнство всюди – не тільки у великих культурних осередках, а навіть у глухих закутках – бореться з нападами войовничого невіря і безбожності» [11, с. 1]. Окрім цього, вважав, що Православна церква втратила дисципліну, що призвело до того, що вона не є єдиною в собі, а складається з багатьох дрібних автокефалій, які також виклинають одна одну, не

визнають, підпадають під вплив державної влади і перетворюються на маріонеток, тим самим втрачаючи справжні християнські цінності та зводячи церкву лише до обряду [10, с. 53–55]. О. Табінський прийшов до висновку, що «зєднана-ж Православна Церква сполучує вартости християнського Сходу й Заходу: тому вона є вищим ступенем християнської релігійної творчості, прегарною перлиною в Церкві Вселенській чи Католицькій» [10, с. 57].

Також священик мав деякі зауваги до самого процесу поєднання. Це «не повинно трактуватися як навернення одного до другого, а лише як їх замирення на тих самих засадах, що об'єднували обидві половини Христової Церкви до 1054 року» [11, с. 17]. Також виділив три основні засади, на яких мало б відбутися поєднання: рівноцінність обох обрядів – східного і західного; рівноцінність як східного так і західного богослов'я та наукових уявлень; окремішність ієрархічної влади східної від західної, але визнання зверхності єпископа Риму, як канонічного наступника апостола Петра [11, с. 17–18].

О. Петро Табінський розглядав історичні аспекти в питанні поєднання Церков. Писав, що протягом тисячолітньої церковної єдності, яка була у перші віки християнства також траплялися періоди, коли Східна та Західна церкви втрачали зв'язок, але через деякий час він відновлювався, тому поділ, який існує є неприродним і мусить бути подоланий [11, с. 3]. Вважав, що розкол 1054 р. був радше наслідком боротьби за владу та вплив на політичну ситуацію в Європі між Римським папою та Константинопольським патріархом. Останній, в свою чергу, розцінював втрату Римом статусу політичного центру і його зміщення на схід у Царгород, як право отримати першенство влади і гідності у Церкві. Це призвело до розколу та взаємних анафем, проте, дух єдності не покидав християн, які намагалися повернути гармонію у Церкву. Таким прикладом може слугувати Флорентійський собор 1439 р. Також зазначав, що на українських землях об'єднавчі ідеї цього собору були сприйняті позитивно.

Окрім цього, вважав, що Українська греко-католицька церква, яка на той час проіснувала більше трьохсот років є добрим зразком церковного поєднання, оскільки вона зберегла свій обряд, і, ставши частиною Католицької церкви, не втратила своєї ідентичності, стала національною церквою [6, с. 5–7].

Окрім таких практичних та історичних аспектів справи церковного поєднання О. Табінський розглядав й богословський аспект. Він доводив, що немає суттєвої різниці між Православною та Католицькою церквами, оскільки вони дві гілки єдиної Христової Церкви. Між

ними немає різниці у вірі, різниця існує лише в «наукових богословських системах» [11, с. 4].

Найперше, автор звертав увагу на термінологію і вважав, що назви церков – Православна і Католицька не суперечать одна одній, а навпаки – взаємодоповнюються, між ними існує «знак математичної рівності». Ці терміни: «православний» – що означає «правдиве визнання» та «католицький» – що означає «всесвітній», «необмежений умовами часу, місцевості і народності» означають єдину Церкву Христову [11 с. 2–3].

Особливої різниці у богослов'ї обох церков о. Табінський також не знаходив. Один з основних каменів спотикання – питання походження Святого Духа. У своїй статті автор детально розглянув це питання. В Католицькій церкві вважається, що Дух походить від Отця і Сина (так зване *filioque*, яке було додане до Нікейсько-Константинопольського символу віри). В Православній церкві вважається, що Святий Дух походить від Отця. Проте, автор, розглядаючи це питання, вдався до історичного аналізу писань східних богословів та вважав, що різниця є лише в словесному вираженні, бо східні богослови також писали про те, що Дух походить «і від Сина», але це походження має різний характер [11, с. 5–6].

Ще одним проблемним питанням, яке стоїть на заваді поєднанню є догма Католицької церкви про Непорочне Зачаття Богородиці. Його також розглянув о. Табінський у своїй статті «За зєднання Святих Божих Церков». Він доводив, що для східних християн це вірування також не чуже. Він вважав, що на українських землях зокрема, шанувалася Діва Марія як та, що зачата без первородного гріха набагато раніше (з XVI ст.) ніж це було проголошено догмою віри у Католицькій церкві у XIX ст. Це відображається у творах Димитрія Туптала, а також у богослужбових текстах [11, с. 6–8]. Тому це питання не може розділяти католиків та православних.

Наступним проблемним питанням є питання про існування чистилища. Перші вважають, що воно існує. Другі ж також вірять, що душі деяких померлих терплять муки доки не очистяться і не удостояться прощення. Тому о. Табінський вважав, що це питання «належить до знання, а не до віри; воно становить предмет богословських припущень, може мінятися і приводу до церковного розділення не повинно становити» [11, с. 8–9].

Мабуть найскладніше питання у спробах усунення розколу між Східною та Західною церквами є питання про верховенство Папи Римського. Католицька церква дотримується того, що єпископові

Риму належить найперше і найвище місце серед ієрархії, що саме він, як наступник апостола Петра, якому Христос сказав: «на тобі збудую мою Церкву» має очолити всю Церкву Христову. Тому це твердження є закріплено догматом про непомильність папи у справах віри. Східна ж церква не визнає такого стану речей та поділу влади, оскільки «апостол Петро ніяк не виділявся серед інших апостолів». Проте, на думку Табінського, православному сходові також не чуже поняття першості у церкві. Сам патріарх Константинопольський змагався за першенство з папою в XI ст., що привело до розколу, а також було розроблено концепцію «другого Риму», яким став Константинополь, тобто сюди мала перейти влада з Риму. У цьому питанні о. Петро дотримується думки отців Четвертого Вселенського собору «Апостол Петро є камінь і опора Католицької церкви і основа Православної віри» [11, с. 2, 9–14].

Табінський розглядав також і літургічні аспекти церковної єдності. Зокрема, написав статтю «Молитва за поєднання церков (Літургічний нарис)». У цьому творі автор розглядав молитви на різних богослужіннях, які стосуються церковної єдності. Зокрема, наголошує, що в східній традиції «неменш, як шість разів на добу... установлено читати чудову молитву» за єдність християн у вірі [12, с. 4]. Він також, розглядаючи богослужіння церковного року, де зустрічаються молитви за поєднання, підсумовував, що «з погляду Православного богослужіння, бути православним – значить бути свідомим внутрішньої єдності Церков східньої й західньої, бажати їх зовнішньої єдності...» [12, с. 22]. Також о. Табінський зазначав, що деякі богослужбові обряди, які має Православна церква, вона прийняла від Католицької. Так наводить приклад требника, виданого в Варшаві у 1925 р. з благословення митрополита Діонісія, в якому є багато чинів, запозичених з уніатського требника, які не відомі грецьким чи московським книгам. Також кожна з Церков визнає Святі Тайни, уділені іншою церквою [11, с. 14–15].

О. Табінський розглядав не лише глобальні об'єднавчі процеси між церквами. Він також писав про конкретні кроки об'єднання Православної церкви в Польщі з Римо-католицькою церквою. Причиною для цього він вважав те, що «у Православній церкві в Польщі... керуючі й значні становища захоплені лише росіянами; у всіх галузях церковного життя панує непримиримий російський дух та провадиться русифікаційна праця і московське духовенство разом зі своїми зверхниками не користується пошаною населення і веде церкву до руїни» [5, с. 32]. В об'єднанні з Апостольською столицею богослов

бачив спасіння українського православ'я від русифікації та перетворення церкви в національну, а не у сателіта Російської церкви.

Причиною такого його зацікавлення унією могло стати також поширення на Волині, Холмщині та Підляшші так званої Неоунії або Церкви візантійсько-слов'янського обряду, яка стала штучним утворенням римо-католицьких єпископів Польщі. Ця церква не мала своєї ієрархії, а підпорядковувалася латинським єпископам і часто вважалася просто перехідною ланкою до повної латинізації [9, с. 74–89].

Після переходу до Греко-католицької церкви о. Табінський оселився у Львові та викладав у семінарії [1, арк. 5]. Ще одним важливим етапом у його праці на ниві церковного поєднання був Унійний з'їзд, який відбувся у Львові 22–25 грудня 1936 р. з ініціативи митрополита Андрея Шептицького і був присвячений трьохсотліттю від дня смерті митрополита Йосифа Велямина Рутського [7].

На цьому з'їзді о. Петро Табінський виголосив доповідь «Що потрібне для успішності церковного поєднання?». Ця доповідь – це крик православної душі, яка прагне єдності. Його поради, як людини, яка була вихована в східному обряді та богослов'ї, були цінними для тих, хто ніс унію до необ'єднаних. Найпершою, і чи не найбільшою помилкою автор вважає старання католиків нав'язати своє богословське розуміння християнства, що православні вважають спробою їх латинізувати, зректися своїх звичаїв та обрядів. Наступною помилкою є спроби ополчення православної людності та переведення парафій східного обряду під юрисдикцію латинських єпископів, що тим самим понижує східний обряд. Польська преса та духовенство не вважає поєднання на засадах рівності потрібним, а радше хоче підкорити православ'я собі. А часопис Неоунії «Oriens» призначений радше для польського населення, ніж для новоз'єдинених українців [15, с. 130, 134, 139].

У своїй доповіді о. П. Табінський єдиним допустимим методом праці серед православного населення Волині вважав залучення греко-католиків, які вже понад три століття живуть засадами унії. Вказував на те, що їм треба надати провідну роль у справі поєднання. На його думку, слід, щоб саме УГКЦ відправляла своїх священників на місійні терени Волині, Холмщини та Підляшшя. На чолі новоутвореної Церкви має стояти свій український єпископат. Призначення Апостольським Візитатором для східного обряду владики Миколая Чарнецького не розв'язало проблем, бо він не отримав влади над цими територіями. А також важливою була думка про те, що необхідною умовою успіху поєднавчої акції є залучення світських осіб [15, с. 131–135, 140–141, 143, 145–146].

Окрім таких масштабних акцій у напрямку до порозуміння відбувалася співпраця й на рівні окремих осіб. Так, митрополит Андрей листувався з о. П. Табінським у справах поєднання. У листі, яким священник сповіщає главу УГКЦ про конференцію з Нунцієм у серпні 1931 р., проглядається бажання залучити греко-католиків до унійної справи. О. Табінський навіть запропонував Нунцієві проголосити Андрея Шептицького «Патріархом всіх греко-католиків (Старого і Нового світу)», проте, отримав відповідь, що основою поєднання є главенство Папи Римського [8, с. 225–226].

О. Петро Табінський був активним поборником церковної єдності. Цій ідеї він присвятив десятиліття свого життя. За цю ідею він був змушений покинути рідні місця і переїхати в Галичину. Але, мабуть, найбільшою його жертвою заради церковної єдності стало його життя, яке закінчилося в Сибірських тюрмах у 1950 р. Хоча постать Петра Табінського і не є широко відомою, його твори та діяльність потребують глибшого дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Анафема... за віру // Архів Інституту Історії Церкви. – П-1-1-675.1. – Арк. 1–7.
2. Андрусишин, Б. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Директорії УНР) / Б. Андрусишин – К. : Либідь, 1997. – 176 с.
3. Борщевич, В. Митрофорний протоієрей Петро Табінський / В. Борщевич // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. – 2008. – № 11. – С. 91–97.
4. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. – Т. IV, Ч. II / І. Власовський. – Нью-Йорк, 1966. – 416 с.
5. Гірський, А. У лоні нез'єднаної Православної Церкви / А. Гірський // Українська Бібліотека Церковного З'єднання. – б. р. – Ч. 3. – С. 31–50.
6. Гірський, А. Українська Православна Церква і справа унії / А. Гірський // За Українську Православну Церкву ; Українська Бібліотека Церковного З'єднання. – б. р. – Ч. 1. – С. 4–8.
7. Лесів М. Провідні ідеї Львівського З'їзду українських богословів 1936 року [Електронний ресурс] / М. Лесів. – Режим доступу : <http://www.lds.lviv.ua/Статті/Провідні-ідеї-Львівського-З'їзду-українських-богословів-1936-року>
8. Лист протоієрея П. Табінського про конференцію з Нунцієм, присвячену обговоренню меморандума про поширення Унії // Митрополит Андрей Шептицький : життя і діяльність. Церква і церковна єдність. Документи і матеріали 1899–1944 / ред. А. Кравчук. – Львів, 1995. – Т. 1. – С. 225–226.
9. Стоколос, Н. Г. Неоунія як експеримент східної політики Ватикану в Польщі (1923–1939 рр.) / Н. Г. Стоколос // Український історичний журнал. – 1999. – № 4. – С. 74–89.

10. Табінський, П. Вартості церковного об'єднання / П. Табінський // Українська Бібліотека Церковного З'єднання. – б.р. – Ч. 3. – С. 50–57.
11. Табінський, П. За з'єднання Св. Божих Церков. Підстави до поєднання Церкви Східньої з Західньою / П. Табінський // Українська Бібліотека Церковного З'єднання. – 1932. – Ч. 2. – С. 3–19.
12. Табінський, П. Молитва за поєднання церков (Літургічний нарис) / П. Табінський // Українська Бібліотека Церковного З'єднання. – б. р. – Ч. 5. – С. 24.
13. Табінський, П. Московська анафема / П. Табінський // За Українську Православну Церкву. Збірник статей // Українська Бібліотека Церковного З'єднання. – б.р. – Ч. 1. – С. 21–23.
14. Табінський, П. Рубікон перейдено. Лист до православних братів-Українців / П. Табінський // За Українську Православну Церкву. Збірник статей. // Українська Бібліотека Церковного З'єднання. – б.р. – Ч. 1. – С. 16–20.
15. Табінський, П. Що потрібне для успішності церковного поєднання? / П. Табінський // Унійний З'їзд у Львові / ред. Кучабський В. – Львів, 1938. – С. 130–146.